

ФУНКЦИОНАЛНА МЕТОДА МИОДРАГА А. ВАСИЉЕВИЋА У СЛУЖБИ МУЗИЧКЕ ПИСМЕНОСТИ

Софија Михољчић¹

***Апстракт:** Музичка култура у разредној настави не представља ништа друго до продужетак и продубљивање рада који је, или би бар требао бити, започет у породици. Основни циљ, као и задатак, музичке културе је развој интересовања ученика за музику, затим развој музикалности и репродуктивних способности ученика. Музика у потпуности ангажује мозак, обе хемисфере су активне када дијете учи да пјева и свира, што поспјешује дјететове интелектуалне способности, нарочито домен апстрактног мишљења. Идеја о потреби музичког описмењивања дјеце јавља се још у средњем вијеку. Од тада па до данашњих дана музички педагози и теоретичари непрестано се баве питањем како остварити успјешно музичко описмењивање, односно како дјецу музички описменити на што бржи и на што једноставнији начин.*

***Кључне ријечи:** музика, музичко описмењавање.*

Увод

Будући да је за стицање праве музичке писмености потребно дуготрајно и интензивно вјежбање, тај се процес најуспјешније остварује у стручним музичким школама на настави солфеђа. Иначе, солфеђо је наставни предмет који се организује ради успостављања и развијања интонацијских и ритамских знања и вјештина ученика. Наставни предмет Музичка култура треба код ученика да развије естетски доживљај, машту, вјештине, навике и стваралачки импулс. У основној школи настава музичке културе, заједно са другим наставним предметима, утиче на свестрани развој личности дјетета и представља једну од важних дисциплина. Обавезни и препоручени садржаји овог наставног предмета треба да пруже знања и информације ученицима како би могли да са разумијевањем и радошћу прате, разликују, доживљавају и процјењују музичке вриједности. Да би били реализовани циљеви првог циклуса основног образовања и васпитања, као и задаци програма образовања и васпитања, потребно је обезбједити наставна средства у складу са важећим нормативима. Недостаци и преступи у васпитању током првих година живота касније се тешко могу надокнадити преваспитањем (Каменов, 1999). Овакав став свакако треба имати у виду када је у питању музичко васпитање и музички развој дјеце.

Сазнајни процес у настави музичке културе заснива се на доживљају музике кроз пјесму и слушање музике. Ученицима се преносе неопходни елементи који чине основу музичке писмености и знања, а у функцији су бољег разумијевања музике.

Бројни и вишедценијски стручни сукоби методичара наставе солфеђа, не само на нашем поднебљу, резултирали су разноликошћу заступљених метода, различитим приступима суштини наставе солфеђа, па самим тим и различитим успјехом ученика, а бројни погрешни кораци и

¹ e-mail: sofijamih@gmail.com

судари методичких рјешења настали усљед несхватања принципа развоја музичког слуха имају за посљедицу да ми ни данас немамо „методички консензус” иако смо били на прагу стварања националне школе музичке педагогије прије безмало више десетина година.

Поменута (потенцијална) национална школа, захваљујући ваљаној методи наставе, методи која се ослања на физиолошке законитости чувања, читања и схватања музичког језика, која би по свим својим карактеристикама, осим по главној, а то је да је прихваћена на ширем географском подручју, својевремено је настала захваљујући десетогодишњој експерименталној пракси. Наравно, говоримо о функционалној методи Миодрага А. Васиљевића као нуклеусу из којег је проистекла крајем седамдесетих година прошлог вијека комбинована функционална метода.

Биографија Миодрага А. Васиљевића

Миодраг А. Васиљевић (1903–1963) – музички педагог, фолклориста, први српски етномузиколог. Био је оснивач и шеф Катедре за етномузикологију на београдској Музичкој академији и један од утемељивача Савеза фолклориста Југославије. Објавио је низ зборника у којима је обрадио музику са Космета, из Македоније, Санцака и Лесковца.

Као методичар Васиљевић се нарочито бавио проблематиком солфеђа и елементарне музичке писмености. Значајни уџбеници које је објавио су: *Интонација*, *Нотно пјевање* и *Једногласни солфеђо*. Дао је оригинална рјешења методских поступака која су нашла широку примјену у пракси наше музичке наставе. Васиљевић је творац функционалне методе нотног пјевања на народним основама. Метода подразумијева поставку седам тонских висина путем модела које је Васиљевић сам осмислио.

Метода не захтијева од ученика да претходно буде упознат са теоријским дјелом (познавање распореда степена, полустепена у љествици и сл.), што је била дотадашња пракса при поставци љествичних тонова. Тек након осамостаљивања тонова (да се могу увијек препознати) приступа се теоријском тумачењу љествице. Осим тога, није потребно сваки пут утврђивати положај тона у односу на тонику; он се може одмах спонтано отпјевати. С обзиром на то да су модели конструисани на народној основи, ученици су се оспособљавали, поред кретања у дур-мол систему, и за модална кретања. До ових сазнања је Васиљевић дошао десетогодишњим практичним проучавањем и експерименталним радом. Пјесме које су коришћене за моделе су: *Долетео сив соколе*, *Ресаво водо хладна*, *Ми идемо преко поља*, *Сол ми дај* и друге. Занимљиво је да је пјесма *Солченче захјаја* једина традиционална пјесма из Словеније међу моделима (Зорислава М. Васиљевић, 2006).

Основи музичке писмености

Под основама музичке писмености подразумијевамо основне музичке елементе које треба савладати у настави музичке културе. Ти елементи су: ноте и нотне вриједности (по висини и трајању), линијски систем, такт и тактица, виолински или G-кључ, нотне паузе, тактирање, солмизација и абецеда тонова C-dur љествице, ознаке: корона, лук, тачка поред ноте, знак за понављање (прима и секонда волта), динамика и темпо.

Ученици у првом разреду основне школе оспособљени су да пјевају пјесме по слуху и разазнају звуке. Упознати су са термином звука и тона, као и са особинама тона (бојом, јачином, висином и трајањем).

Ученици другог разреда способљени су да пјевају пјесме по слуху уз помоћ разних бројалица, дјечијих пјесама и игара са пјевањем, броје на 2 и 3, увиде висину и трајање тона, уоче различити степен јачине звука и темпо.

У трећем разреду су оспособљени да пјевају пјесме по слуху на разним примјерима народних пјесама и сл., броје на 2, 3 и 4, разликују динамику и темпо и користе Орфов инструментариј (Министарство просвјете и културе Републике Српске, 2014: 113).

У четвртном разреду ученици требају бити оспособљени да пјевају пјесме, знају шта је линијски систем, знају шта је виолински или G-кључ, да пјевају, читају и записују тонске висине, препознају и интерпретирају трајање тонова, тактирају на 2, 3 и 4, знају како се пишу и препознају ознаке: корона, тачка поред ноте, знак за понављање и лук (Министарство просвјете и културе Републике српске, 2014: 165).

Пјесме – моделе Миодрага Васиљевића – потребно је дупунити и новим пјесмицама ради разбијања монотоније и оживљавања наставе. Обично се прво савладају три модела (за тонове РЕ, МИ, ФА), затим слиједе модели за тонове тоничке квинте (ДО и СОЛ), а потом доње вођице (СИ из мале октаве), допуна са тоном ЛА, „високим“ тоном СИ и октавним тоном ДО.

Имена тонова

Сваки тон има своје име. Тонове именујемо помоћу седам основних имена, које гласе у алфabetу: c, d, e, f, g, a, h, у солмизавији do, re, mi, fa, sol, la, si или (у многим савременим уџбеницима солфеђа) do, re, mi, fa, sol, la, ti.

Основна дурска љествица (C-dur)

Љествица или скала је низ тона који се постепено нижу од било којег тона алфabetским редом до (укључиво) оног тонског имена којим је љествица почела. Љествица је низ од седам тонова различите висине и поновљеног првог тона. Сваки тон има своје мјесто у љествици. Мјесто тона у љествици назива се ступањ. Када се гласом, или инструментом, изведе један тон ступа се на одређену висину, на један ступањ у љествици. Ступњеви се обиљежавају римским бројевима од I до VII. Љествица добија име по првом тону.

За распјевавање у C-duru најповољнији пут је помоћу каденци, намјенски писаних вјежби које дјеца науче напамет из нотног текста са хармонским функцијама I, IV, V, I. То видимо у сљедећим нотним примјерима аутора Б. Поповића – *Солфеђо I*.

Каденце се препоручују за распјевавање и утврђивање других тоналитета, како дурских тако и молских.

Методски поступак у обради пјесме из нотног текста

- Стварање расположења,
- слушање пјесме у цијелини,
- анализа нотног текста,
- извођење ритма неутралним слогом,
- читање солмизацијом у ритму-парлато,
- пјевање солмизацијом у ритму и
- пјевање поетским текстом (Д. Тракиловић, 1998.)

У уводном дијелу часа ученике треба кратко распјевати у љествици у којој је написана пјесма. Распјевавање одјељења остварује се пјевањем познате пјесме из нотног текста, или пјесме

по слуху, бројалице. Прије анализе нотног текста, пјесму у цјели изводи наставник. Анализа нотног текста обухвата: вриједности и висину нота, кључ, такт, динамику и ознаку за темпо.

Тактирање је обавезно у свакој етапи, као и пажња на интонацију. Погрешно пјевање наставник мора одмах да прекине и исправи извођење мелодије и ритма. Одговарајући темпо и динамику примјенити у завршном дијелу часа уз пратњу наставника на инструменту. Наставник мора да има способност да оне дијелове часа који утичу на стварање погодне атмосфере за рад, креира и освјежава новим елементима. Исти приступ, исти разговор и понављање на почетку часа стварају код дјеце незаинтересованост за рад.

Функционална метода Миодрага А. Васиљевића

До Миодрага Васиљевића настава нотног пјевања била је заснована на европској умјетничкој музици и није било сагласна са мелодијским обрасцем српске традиционалне музике на којој су српска дјеца неформално стицала претходна музичка искуства. Послије Мокрањца и Исидора Бајића наступа потпуно окретање наставе германским основама са опширним проучавањем теорије музике, без коришћења народних пјесама и без трагова о настављању традиције Мокрањчеве наставе. Пред Други свјетски рат музичко образовање у Србији поприма национални смјер захваљујући дјелу Миодрага А. Васиљевића, поготово његовој Функционалној методи на народним основама.

Функционална метода Миодрага А. Васиљевића створена је у другачијим условима, као што је музичка педагогија на њој заснована, дјеловала у другачијим условима од оних које имамо данас – продор умјетничке музике био је мањи и сводио се на окриље музичке школе у урбаним срединама. У сеоским срединама најживља је била народна музика. Данас су услови другачији; оно национално музичко, на којем је могла да се темељи „народна музичка школа“, годинама је трпјело наметање западног дур-мол система, а да се истовремено није осигурало освјешћивање и чување националног.

Међутим, основни принципи Васиљевићевог педагошког рада сачувани су, усавршени и осавремењени: поставка функционалности тонова, корелација чула слуха и вида при опажању, усклађивање препознавања и интонирања преко усмених и писаних диктата, рад на импровизацијама, оживљавање наставе ритма преко јасне систематизације, поставка ритмичких врста преко усмених и писаних диктата, настава ритма базирана на живом ритмичком току који на подлози пулсације доноси своју ритмичку динамику, своју ритмичку слику чије се препознавање заснива на техници тактирања научно објашњеног преко функције његових покрета.

Функционална метода била је метода наставе солфеђа која је имала наставу ритма, диктата, мелодике, опажања и интонирања, а заснована на психолошким, методолошким, педагошким, научним и национално-историјским чињеницама. Назив функционална потиче од ослањања на функције тонова – њихово звучно значење, улогу у тоналитету преко које ступа у односе са осталим тоновима који такође имају своју функцију; због функционалности модела који служе за покретање система асоцијација и стицање способности да се аутоматски погађа почетни тон који уједно означава и функцију тона који се поставља; због потеза тактирања при опажању ритмичких врста и метричке структуре и, на крају, јер се ослања на значење музичких садржаја и њихово схватање.

Значај функционалне методе у настави музичке културе

Васиљевићева Функционална метода настала је послје десетогодишњег истраживања. Ослоњена на матерње пјевање, асимилацију звучних наслага и синхронизацију звука са нотном сликом, метода, према досадашњим искуствима педагога на овим просторима, представља најприроднији пут савладавања елементарне музичке писмености. Међутим, дубоко свјестан стања у музичкој педагогији тога доба, значаја и изазова које пред педагоге поставља рад на развоју музичке писмености, Васиљевић осмишљава и реализује систем обуке за све заинтересоване учитеље и наставнике.

Ако се, на тренутак, подсјетимо како деце почињу да говоре, затим уче слова, а затим да пишу и читају, лако увиђамо да прво распознају гласове, па разумијевају и подражавају говор родитеља (и околине) и на крају слоге везују у ријечи и реченице. Знатно касније уче писање фонетских знакова, склапају их у једноставне ријечи и крећу пут изучавања основа писмености. Тек у основној школи уче (најчешће) експлицитном методом, целу азбуку, а за почетно читање користе асоцијације на једноставне ријечи (из, исто тако, једноставних реченица) које су у Буквару упознали: М – мама, Т – тата, А – авион, принципом издвајања иницијалиса, дакле, на исти начин како је Миодраг А. Васиљевић замислио коришћење пјесама модела у функционалној методи (Васиљевић 2000, 2006).

Функцију и значај пјесама модела можемо посматрати на још један начин – као дио процеса развоја мишљења које се одвија према одређеним законитостима, што је Васиљевић добро знао.

Експериментална психологија даје нам још једну недвосмислену потврду исправности Васиљевићеве методологије у сегменту који се бави анализом позитивних страна фонетичког читања (педагошке иновације у свијету) какво је, уосталом, и наше: „Комплекси дражи који... постају знаци.... обично су аудиторни, пошто дијете учи свој сопствени језик у информалном контексту говорног језика. Када се почне с учењем читања, „мале црне кукице” представљају ознаке. Та визуелна структура ријетко директно асоцира на означени предмет, већ пре на аудиторне знаке... Очигледно је отуда да, уколико дијете може брже да научи да произведе тачне звуке, према тим визуелним дражима, утолико ће брже те нове визуелне ознаке за њега добити одређено значење” (Осгуд, 1964, 667) .

Пјесме - модели

Српски музички педагог Миодраг Васиљевић аутор је функционалнога приступа свладавања интонације. Он истиче „да се почетничка музичка настава може и мора заснивати на народном пјевању, као што се општа настава заснива на народном језику“ (Васиљевић, 1967, 5).

Будући да функционална метода успоставља степене уз помоћ седам модела – народних пјесама, чији почетни тонови одговарају солмизацијским слоговима, настава солфеђа органски је и системски постала повезаном с народним пјевањем. Васиљевићев поступак сличан је ономе који је примијенио Guido из Arezza. Разлика је једино у томе што Guido употребљава једну пјесму за све степене док Васиљевић „за сваки степен уводи нови напјев“ (Лексикон југославенске музике, 1984, 494, Ројко, 2012б, 31).

Опажање тонских висина и развијање свијести о функционалном односу тонова постиже се и преко модела – пјесама, чији је почетни слог текста асоцијативно повезан одговарајућим слоговима солмизације ДО, РЕ, МИ, ФА... Полазећи од система Gvida d' Agesa из 11. вијека, наш знаменити музички педагог проф. Миодраг Васиљевић за сваки тон дијатонске дурске љествице дао је по један одговарајући народни напјев што је резултат његовог убјеђења: „почетна настава нотног пјевања може и мора да се заснива на народном пјевању”.

Народне пјесме су најбоље за постављање звука, а нарочито оне које се завршавају на другом ступњу, тзв. српска тоника.

Пјесме-модели се не транспонују јер су неопходне за фиксирање појединих ступњева у љествици.

Рад на фиксирању тонских висина подразумијева понављање звука помоћу пјесама-модела (C-dura). Звук се поставља пјевањем намјенских пјесама научених по слуху и њиховим повезивањем са солмизацијом.

Затим се ради на вјежбању и интонирању тонских висина и одређених мотива. Да би поставили тон d1 обавезно ученици претходно треба да добро савладају народну пјесму „Ресаво, водо ладна“ која обухвата трихорд РЕ-МИ-ФА.

Након пјевања пјесама по слуху уводимо дјецу у нотно писмо, у интонирање почетног тона – иницијалита, што доводи у везу са положајем одговарајуће ноте у линијском систему. Када се модели добро савладају, препоручује се увјежбавање у скоку, а не у секундарном односу.

Препознавањем тонских висина на основу асоцијације (преко модела) ученици се уводе у почетку пјевања из нотног текста.

Табела 1. Пјесме модели по Миодрагу А. Васиљевићу (према Ројко, 2012б, 31):

Функција	Пјесма
До	Домаћине роде мој Долетео сив соколе Добар дан добра дјевојко
Ре	Редом иде здравица Ресаво водо ладна
Ми	Ми идемо преко поља
Фа	Фалила ми се прошена мома
Сол	Солнчеце захаја
Ла	Лазара мајка карала Лази, Лази, Лазаре Ладо, типан ми тупа по село
Си	Синоћ мајка оженила Марка Сини сунце

ДО

Домаћине роде мој

Домаћине, роде мој, роде мој!
Ево вука пред двор твој, Ај роде мој!
Гони вука од куће, роде мој!
Није добар код куће, Ај роде мој!

РЕ

Ресаво водо 'ладна

Ресаво, водо 'ладна, Ресаво,
Куд бродиш, водо 'ладна, за'одиш?
Морави води бродим, за'одим.

МИ

Ми идемо

Ми и - ге - мо пре - ко по - ља пре - ко по - ља

ми и - ге - мо , пре - ко по - ља

Ми идемо преко поља,
а облаци преко неба.

Облак брже, дода брже,
Росна киша понајбрже.

(Додолска песма из Шуматије)

ФА

Фалила ми се

Фа - ли - ла ми се про - ше - на мо - ма .

фа - ли - ла ми се про - ше - на .

Фалила ми се прошена мома,
Фалила ми се прошена.

Да ми је лепше не има море,
Да ми је лепше не има

(Свадбарска песма из Србије)

СОЛ

Со ми дај

Сол ми дај, сол ми дај да по-со-лим за-ло-гај..
Ла-не мој, Ми-ла-не, со-ли ме-ни дај.

Сол ми дај да посолим залогај.
Лане мој, Милане, соли мени дај!

Вино дај да залијем залогај,
Сира дај да засладим залогај!

ЛА

Лазара мајка карала

Ла-за-ра мај-ка ка-ра-ла, ка-ра-ла,
Ла-за-ра мај-ка ка-ра-ла.

Лазара мајка карала:
Лазаре, сине једини,
не иди близу потока
Поток је хладан и дубок
мог'о би, сине, упасти!

Не слуша млади Лазаре,
не слуша речи мајчине.
Како је мали трчао
у поток хладни упао.

(Школска песмица)

Сини сунце

Си - ни сун - це, ој, си - ни сун - це,
 си - ни сун - це да о - гре - јем ру - ке.

Сини сунце, да огрејем руке,
 Да отерам са Косова Турке.

Закључак

Музичко васпитање има за циљ да развије код ученика њихову емотивну страну личности, њихов естетски укус и осећање љубави према умјетности и да омогући стицање знања, вјештина из области музике. Музика такође има важну улогу у развоју дјетета. Развијањем музичких способности, код њега се увећава низ посебности од којих ће имати пуно користи како у дјетињству, тако и касније током живота. Музика у потпуности ангажује мозак, она утиче на психички и физички развој, а улазећи у свијет музике, дијете почиње активно да развија естетско расуђивање и однос према умјетности уопште.

Основу музичке писмености чине њени основни музички елементи. Репродукција звука се своди искључиво на пјевање, односно, пјевање из нотног текста. Почетак рада на музичкој писмености мора бити заснован на народним напјевима. Оспособљавање ученика да пјевају из нотног текста омогућава и свирање на музичким инструментима што подразумева развијање извођачке технике. Кроз музичку писменост засновану на народним основама оспособљавамо ученике за вишегласно пјевање и оркестарско музицирање што представља врхунац у настави музичке културе. Процес описмењавања је веома дуг и условљен прецизном методологијом. Погрешно је мишљење да је музичко описмењавање само учење писмених симбола за записивање тонских висина и тонских трајања.

Метода Миодрага А. Васиљевића је утемељена на српском народном пјевању, на њу се касније надовезују савремени наставни процеси кроз пјевање и слушање музике и кроз основе из Методике солфеђа. Ритам је база музикалности и основа музичког образовања. Пјесме-моделе Васиљевића треба допунити новим пјесмицама због оживљавања наставе и разбијања монотоније. Васиљевићев модел био је присутан у пракси више година, но мало је наставника који и данас раде према томе моделу. Садашњи аутори велику пажњу посвећују музичкој писмености и пјевању из нотног текста, што омогућава велики напредак у настави музичке културе.

Литература

- Васиљевић, М. З. (2000; 2006): Методика музичке писмености, Београд: Академија; Завод за уџбенике и наставна средства.
- Васиљевић, М. З. (2000; 2006): Методика музичке писмености, Београд: Академија; Завод за уџбенике и наставна средства.
- Васиљевић З., (2003). Музички буквар. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Јовановић Д., Поповић С., Симић С., (2016). Музика и дијете. Бијељински методички часопис, 3, 54-65.
- Коменски, Ј. А. (1946). Материнска школа. Београд: Просвета.
- Каменов, Е. (1999). Предшколаска педагогија, књига прва. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства. Министарство просвјете и културе Републике Српске, (2002). Наставни план и програм за основну школу. Бања Лука: Министарство просвјете и културе Републике Српске.
- Министарство просвјете и културе Републике Српске, (2006). Наставни план и програм за основну школу, Друга тријада. Бања Лука: Министарство просвјете и културе Републике Српске.
- Осгуд, Ч., (1964). Метод и теорија у експерименталној психологији, Београд: Савремена школа.
- Ројко, П. (2012б). Психолошке основе интонације и ритма. Загреб: Музичка академија Свеучилишта у Загребу.
- Стојановић Г., (1996). Настава музичке културе од 1. до 4. Разреда основне школе, Приручник за учитеље и студенте Учитељског факултета. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Тракиловић Д., (1998). Музичка култура са методиком у настави. Бијељина.

FUNCTIONAL METHOD OF MIODRAG A. VASILJEVIĆ FOR MUSICAL EDUCATION

Sofija Miholjic

University of East Sarajevo

Faculty of Education in Bijeljina

***Abstract:** Musical culture in school curriculum represents nothing other than the extension and deepening of work, which is, or at least should be, established in family surrounding. Main goal of musical culture is the development of student interest in music and the development of musicality and reproductive capabilities of students. Music engages the brain in its entirety. Both hemispheres of the brain are active when a child is learning to sing or play an instrument, which improves child's intellectual capabilities, especially in the domain of abstract thinking. The idea of musical education of children first appears in the middle ages. From then to this day music teachers and theoreticians are working hard on the question of development of successful musical education, on how to teach music to children in most efficient and simplest way.*

***Key words are:** music, music education.*